

ПОВОДИ/ANNIVERSARY

1000 години од падот на Самуиловото царство (1018-2018)

УДК 94(495.02:497.7)"1018/2018
930.85(495.02:497.7)"1018/2018

Илија ВЕЛЕВ

Институт за македонска литература – Скопје

НОВО И АВТОХТОНО СЛОВЕНСКО ВЛАДЕТЕЛСТВО НА ПРОСТОРОТ НА МАКЕДОНИЈА

Во историографијата секогаш треба да се има предвид феноменот дека назад низ вековите на македонскиот простор се премостувале повеќе основоположени цивилизации и култури, а секоја самата од себе оставала своевиден супстрат како непресушен извор од кој современата македонска традиција го црпи сопствениот културноисториски и национален идентитет. Во Македонија овој процес на симбиоза од повеќе цивилизациски слоеви имал свој историски континуитет од антиката, преку римолатинското и византиско-христијанското глобално општество, па сè до втемелувањето и афирмацијата на словенската цивилизациска свест за духовен и културен колективитет. Процесот на цивилизациско прелевање на просторот на Македонија и пошироко во Југоисточна Европа почнал да се заокружува од периодот на т.н. голема преселба на народите (или словенската колонизација), која се реализирала од 80-тите години на VI и низ целиот VII век. Настанатата духовна и културна симбиоза на домородното македонско население со доселените словенски племиња настапила под силното влијание на византиската глобализација, при што во актуелниот социолошко-културолошки амбиент станале мобилни два важни фактори: **словенизирањето** и **христијанизацијата**. Процесот на словенизирање го зафатил домородното македонско население, а од друга страна пак, процесот на христијанизација ги истиснувал паганските традицио-

нални духовни искуства на словенските племиња како резултат на осмислената и функционална политичка доктрина, која требало да ја обезбеди лојалноста за интеграција на Словените во византискиот глобален свет. Домородното македонско население веќе слеано во византиското глобално општество било најпогодно да ја одигра улогата на сврзувачката алка во воспоставениот цивилизациски баланс. Финалето на ваквата историска епизода на цивилизациски прелевања се реализирало дури по три векови, а клучен фактор претставувало покренувањето на кирилометодиевската сесловенска мисионерска и просветителска дејност.

При нагласувањето на овој историски и културолошки контекст има нужност да се истакне уште еден значаен фактор, којшто влијаел врз идното профилирањето на духовните и на културните односи на просторот во Македонија. Имено, во Македонија политичката програмска поставеност за афирмација на словенската цивилизациска свест првовремено се активирала од византискиот Константинопол. Подоцна ваквото политичко и доктринарно средство почнало да се користи и од страна на папата во Рим, за по прогонувањето на кирилометодиевите ученици од Моравија да настапи враќање на реализацијата назад кон нејзините извори - повторно во Македонија. Всушност, создавањето на Охридската духовна и книжевна школа од страна на Кирилометодиевите ученици светите Климент и Наум Охридски во последната четвртина од IX век пресудно влијаело да се зацврсти словенската цивилизациска свест на општествената, духовната и на културната сцена во Македонија. Со тоа се продлабочило чувството за дистанцирање на македонското духовно и културно живеење од она што политички го проектирала Византија. Тоа и ја активирало состојбата на самото издигнување на словенската цивилизациска свест големата империја политички да гледа како на антивизантиска постапка.

Впрочем ваквата сопоставена цивилизациска релација директно ги подредила еден до друг двата концепти: **словенскиот** и **византискиот**. Наместо да дојде до извесно цивилизациско премостување, првовремено воено-политичката стратегија на Византија во Македонија продуцирала стационирање на една словенско-византиска и притоа христијанска цивилизација и култура. Сепак наста-

ните што следеле ги подместиле овие концепти спротивставувајќи ги еден против друг, а истовремено надградувајќи го класичномакедонскиот и словенскиот културноисториски супстрат. Особено своевидно влијание извршил воениот и политички пораз што Византија му го нанела на Првото бугарско царство во чијшто состав бил завојуван и поголемиот дел од Македонија, коешто веќе по примерот на поранешните искуства од Константинопол и од Рим го имало активирано факторот на словенството како стратешка доктрина. Во тој контекст веќе воспоставената словенска традиција во Македонија подеднакво се дистанцирала од византиските и од бугарските духовни и културни процеси, а повеќе и не можела да се искорени.

Словенската цивилизациска свест во Македонија особено се втемелила откако се воспоставило ново и автохтоно словенско владетелство на царот Самуил, чијашто престолнина и титуларна (помесна) црква биле на нејзината територија - односно, најпрво во Преспа, а подоцна во Охрид. Самуиловото словенско владетелство кое опстоило нешто повеќе од четири децении (976-1014/1018) историски го триумфирал процесот на афирмација на словенската цивилизациска свест, при што на општествената сцена во Македонија го довело во надвледејувачка позиција **словенството** како **колективен идентитет**.

Вака проектираната тема од наша страна настана функционална и актуелна уште во 2014 година, кога се навршија 1000 години од смртта на царот Самуил и од поразот на неговата војска од Византија при битката кај Беласица. Со овој историски настан се навестило згаснувањето на македонската средновековна држава - која по смртта на нејзиниот владетел продолжила да опстојува уште 4 години преку крвките владеења на неговите наследници Гаврило Радомир (1014-1015) и Јоан Владислав (1015-1018). Ваквиот јубилеј беше исклучително значаен зашто го одбележи историското траење на средновековната автохтона државна творба на просторот на Македонија, која се создала по огромна вековна дистанца од згаснувањето на античкото Македонско Царство во 168 година пр.н.е., кога Римјаните ги поразиле последните македонски цареви Филип IV и неговиот син Персеј. Неслучајно го сметаме како своевиден курио-

зитет и датумот 24 октомври во 2014 година, кога во Струмица се одржа и централен научен собир по односниов повод во Република Македонија. Всушност, овој пригоден научен настан се поистовети и со денот кога византискиот цар Василиј II од Втората македонска династија ја дознал веста за смртта на царот Самуил (што се случила пред 18 денови на 6 октомври). Ете и во 2018 година останува актуелна темата за улогата на Самуловото Царство при афирмацијата на словенската цивилизација, култура и национален словенски колективитет во Македонија, кога се навршуваат 1000 години од падот на таа од историска дистанца последна политички организирана самостојна македонска државност (пред нејзината обнова при АСНОМ во 1944 година).

Политичкото и военото активирање на македонското словенско Самуилово владетелство одиграло значајна улога во идните пренасочувања на односите кон одвивањето на геополитичките, духовните и на цивилизациските прилики не само на Балканот, туку и пошироко во Европа. За жал, досега историографијата како да немаше доволно здив да ги оцрта историските серпентини по кои Самуловото Царство ги насочило идните движења на настаните, без кое светот кон нашата современост веројатно ќе беше многу поинаков. Имено, со активирањето на Самуиловото владетелство на просторот на Македонија на извесен начин се исполнила политичката и воената празнина од неодамна за тогаш исчезнатата улога на згаснатото Прво бугарско царство, па Византија со владеењето на Втората македонска династија (Василиевата) повторно стекнала сериозен противник, којшто почнал да мобилизира нови услови за појава на антивизантиски отпори. Колку и да се обидува современата историографија да бара најразлични методологии при толкувањата на ангажираните посредни извори за да се оправдува идентификацијата на Самуиловото владетелство со континуитетот на веќе згаснатото и непостоечко Прво бугарско царство, анализите на самите воени, политички и духовни процеси ќе ги претставуваат ваквите тенденциозни обиди недоволно аргументирани. Главно ваквите обиди за произнесување на извесни научни констатации се легендарни, па дури се и романтичарско приспособливи на извесни современи „патриотски“ интереси за асимилација на македонскиот културноисториски идентитет.

Во случајов историографската конфронтација околу атрибуцијата за припадноста на Самуловото Царство како бугарско се должи на трансформацијата на податливоста во подоцнежните византиски летописни или легендарни извори, зашто од современоста на Самуиловата епоха не постои сочувван извор што ќе го потврди бугарскиот политички или воен карактер на самото владетелство. Ете за што станувало збор. Веднаш по падот на Самуиловото Царство во 1018 година и по воспоставувањето на византиската воена, политичка и црковна власт императорот Василиј II (976-1025) се погрижил да ги пресретне импресиите на населението во Македонија за веќе уништено и завојувано словенско владетелство, па иницирал радикални промени при именувањата на териториите и на населенијата кои живееле таму и во околните земји. Тогаш поголемиот дел од територијата на Македонија политички бил организиран во посебна тема (на ранг на управен катепанат, или на дукат), преименувајќи ја со називот Бугарија. Затоа пак, во тој контекст основниот дел од географската територија на Бугарија бил организиран во тема наречена Паристрион, или Парадунавон. На тој начин политички во Македонија се активирал процесот да се притемни етнонимот Словени и словенски земји, а да се замени со називите Бугари и бугарски земји. При ваквото византиско административно преименување на македонската територија во тема Бугарија преостанувало во идните подоцнежни летописни или легендарни запишувани состави да се активира примената на официјалната византиска политичка терминологија: за македонската земја како „бугарска“, за македонските Словени како „Бугари“, па следствено и за Самуиловото Царство како „Бугарско Царство“.

Во поново време македонската историографија преку помладата генерација на истражувачи нема поголем проблем научно да го докажува и посредниот антибугарски карактер на создавањето на Самуиловото владетелство. Но сепак за тоа се потребни уште дополнителни истражувачки напори и научни анализи, на кои и ние за оваа пригода го посветуваме нашето внимание. Не е спорно дека во медијавистиката сè уште има големо влијание тенденциозната политизирана и романтизирана историографија од минатото, која суверено го беше освоила научниот простор поради отсуството на македонскиот изворен аспект на толкување на настаните што се од-

вивале на територијата на Македонија. Ваквата состојба доминираше пред сè поради подоцното формирање на современата македонска национална државност во однос на другите соседни народи и на нивните национални држави.

За да бидеме доследни во нашата аргументација при толкувањето на фактографијата во контекстот на историските процеси од времето во кое настанала за момент самоволно ќе си допуштиме да се сообразиме со ваквата доминантно исконструирана теза. Притоа условно ќе ја проследиме „претпоставката“ дека од посебни политички причини и од позиција на владетелски престиж Самуил да ја поддржувал антивизантиската традиција на поранешното Прво бугарско царство. Во случајов веднаш наидуваме на историски спротивставени аргументи, кои проследувани за тоа време како мобилни процеси директно оневозможуваат да се разјаснат глобалните последователни појави од каква и да е природа на манифестирање. Наједноставно се наметнува дилемата, зошто Самуил не манифестирал активна грижа за военото губење на бугарските географски територии или по секоја цена не инсистирал за нивно враќање? Затоа пак, истражувањата недвосмислено покажуваат дека тој бил премногу чувствителен и воинствено поттикнуван при одбраната на македонските географски простори. Сепак, повпечатливиот аргумент лежи во фактот што во средновековниот период црквата била главниот двигател на општеството, па секое владетелство (кнежество, кралство, царство) можело да има само една титуларна (помесна) црква. Оттука следи и заклучокот: доколку овој владетел се ставил во позиција да е продолжувач на бугарската државна традиција, тогаш дали имал потреба Охридската патријаршија (чии корени биле во Светиклиментовата црква и се растеблени преку денешната Македонска православна црква) да ја прогласи за титуларна црква на своето царство, а притоа да не изврши обнова на веќе укинатата афтокевалност на бугарската Преславска патријаршија? Во тој историски контекст нагласуваме дека вселенските евангелски црковно-канонски правила не допуштале и сè уште не допуштале да функционираат две паралелни највисоки црковни хиерархии во едно владетелство (односно, во една административно политички устроена држава). Тоа се несоборливи факти дека Самуиловото Царство немало бугарски карактер, зашто и не извршило возобно-

вување на веќе укинатата поранешна бугарска помесна (титуларна) црква. Притоа од современа историографска и културолошка дистанца толкувано тоа владетелство било **македонско**, зашто се основало на македонскиот простор и таму царот Самуил ги воспоставувал неколкуте подвижни престолнини - во Преспа, Охрид, Прилеп, Битола, Прониште, Сетина и др. Над сè преовладува аргументот и дека подоцна - во почетокот на XIII век, воспоставената од Самуил титуларна црква (Охридската патријаршија) не се укинала при возобновувањето на Трновската патријаршија како титуларна црква на возобновеното Второ бугарско царство. Во контекст на тоа да напоменеме и: зошто не се продолжил евентуалниот „бугарски“ помесен (титуларен) континуитет на Охридската патријаршија, односно архиепископија? Историската податливост сведочи дека Охридската патријаршија или архиепископија останала активен црковно-правен организам на христијанскиот духовен живот во Македонија дури и во периодите кога во иднина се менувале воените завојувачи на нејзиниот простор - Византија, Бугарија, Србија, па дури и Турскоосманлиската Империја. За нагласување е и тоа дека нејзиниот црковен статус бил независен дури и во однос на Вселенската патријаршија во Константинопол (односно Цариград). Па ваквиот канонски автокефален статус на Охридската архиепископија го користеле средновековните словенски држави на Балканот - бугарската и српската, за да ги поткрепуваат сопствените црковнополитички интереси во однос на пробивањето на моќниот за тоа време византиски христијански централизам концентриран во Вселенската патријаршија. Следствено и подоцна при амбицијата на српскиот средновековен владетел Стефан Душан да го потисне византиското суверено владеење во пошироките глобални рамки, во 1346 година тој го иницирал одржувањето на црковниот собор да се случи во Скопје. Таму биле поканети охридскиот архиепископ Николај со Синодот, трновскиот патријарх Симеон со Синодот и српското духовно великодостојништво на чело со архиепископот Јоаникиј II. Политичката цел била јасно демонстрирана: да се издигне српскиот поглавар во „патријарх на сите Срби“, а потоа тројцата духовни поглавари да го крунисат Душан за цар, жена му за царица и синот Урош за крал. На овој чин охридскиот архиепископ Николај имал посебен третман и почит сличен на улогата на

вселенскиот патријарх. Затоа што ваквите свечени церемонии се случувале без благословот на вселенскиот патријарх во Константинопол, едноставно тој не ја признал ваквата богоугодна хиротонија и дури фрлил анатема врз српската црква со нововоздигнатата хиерархија. Охридскиот архиепископ бил поставен и за почесен член на Синодот на српската црква, а српскиот патријарх не можел да потпише ниту еден акт додека не бил ставен и неговиот печат. Тогашната согласност на охридскиот архиепископ и на бугарскиот патријарх да се прогласи српската црква во ранг на патријаршија, а и директно да учествуваат во тоа наспроти дистанцирањето на Вселенската патријаршија, за српскиот црковен историчар Марија Јанковиќ претставува конкретно толкување дека во тоа време веќе било решено прашањето за јурисдикцијата на трите православни цркви на Балканот - македонската, бугарската и српската (Види: Марија Јанковиќ, *Епископије и митрополије српске цркве у средњем веку*. Београд 1985, стр. 63).

Сметаме дека истражувањата во насока на потврдувањето на македонскиот истриски субјективитет на Самуиловото владетелство треба да се задржуваат и на проблемот со крунисувањето за цар на овој средновековен владетел. Веќе во историографијата лесно може да се потврди фактот дека царот Самуил не се крунисал со наследената круна од владетелите на Првото бугарско царство. Едноставно тој не можел да ја преземе бугарската царска круна, зашто византискиот освојувач Јоан I Цимискиј веќе ја имал вратено во Константинопол (Цариград). Зарем било возможно подоцна византискиот император Василиј II да му ја отстапи (односно, „врати“) бугарската круна на Самуил, особено ако се има предвид фактот дека двајцата владетели биле во постојано воено и политичко непријателство, а и ваквата постапка не би била во согласност со византиските интереси? Ние немаме дилема во однос на ставот дека причинот на самокрунисување со благослов на охридскиот патријарх Филип, царот Самуил покажал вешта политичка стратегија, примајќи ја круната од папата во Рим. Приближувањето на царот Самуил кон Рим бил заеднички интерес да се ослабне и просторно да се стеснува влијанието на Византиската Империја - политички и духовно. проблемот со прогласувањето на Самуиловото Царство

станал уште поголем за Византија, зашто оваа територија на некогашните македонски склавинии тие ја сметале за своја.

За потврдување на овие наши тези дополнително го истакнуваме и феноменот на словенскиот карактер на македонското Самуилово Царство. Ова владетелство на просторот на Македонија било **словенско**, зашто во тој период словенскиот фактор дефинитивно станал основен духовен и цивилизациски супстрат за македонското себеидентификување и себепотврдување. Таму богослужбите биле изведувани на старословенски јазик, словенската писменост продолжила да ја одразува Светиклиментовата традиција од Охридската духовна и книжевна школа, а не треба да има дилеми дека и самата државна администрација се водела на тогашен словеномакедонски јазик (т.е. на старословенски јазик со македонска јазична редакција). Едноставно, ако во Кирилометодиевиот период афирмацијата на словенската цивилизациска свест почнала да се анимира како политички и црковен инструмент во функција на реализација на византиските стратешки интереси, веќе од Светиклиментовиот период натаму постапното навестување за антивизантиска конотација на словенството станало целосно актуелно во периодот на Самуиловото македонско владетелство. Впрочем во некои од сочувваните историографски или картографски извори јасно произлегува сведоштвото дека првенствено владетелството на Самуил ја имал атрибуцијата како **словенско**, односно било нарекувано со називот **Склавинија** (словенско владетелство).

Појавата на воените и на владетелските активности на комитопулите, а особено формирањето на Самуиловото владетелство на македонскиот простор, заедно станале една од причините за да дојде и до посилено влијание на веќе заживеаното **богомилско движење и учење**. За официјалната догматско-богословска идеологија профилирана од христијанскиот духовен центар на Византија богомилството се сметало како еретичко - кривоверно, неофицијално и антиканонско учење, кое требало да се забранува и искоренува. Но токму во времето од владеењето на Самуил, а пред сè и на територијата на неговото владетелство, богомилството го доживеало и најсилното актуелизирање. Овој македонски владетел го користел богомилството за да го неутрализира византиското влијание

во духовниот и во културниот живот. Дури се смета дека и самите богомили војувале во составот на Самуиловата војска.

При сè она што погоре го истакнавме останува да се проследи уште еден клучен историски феномен, што поради неговата досегашна недоволна истраженост продолжува да е мошне комплексен и предизвикува активни дилеми за разјаснувања. Имено, феноменолошката суштина се однесува на согледувањето дека на историската сцена истовремено постоеле условно предодредени две **македонски владетелства**. Така, на чело на Византија владеела Втората (Василиева) македонска династија, а паралелно опстојувало и Македонското словенско владетелство на царот Самуил. Ваквите карактеризации на двете владетелства им се приопштуваат зашто нивните владетели потекнуваат од просторот на Македонија. Следствено, овие извонредно сложени услови историски го жигосале македонскиот феномен на самооттуѓувањето: челник на македонската династија кој владеел со Византија како конгломерат од народи и култури на три континенти да јуриша со бајракот на македонизмот против условно наречената Македонска словенска држава (Склавинија), притоа дури македонските војници и да си ги вадат очите едни на други. Токму ваквиот недоволно разјаснет македонски самооттуѓувачки феномен во историскиот контекст на глобализацијата во Југоисточна Европа и денес се користи политички за да се притемнува македонскиот културноисториски идентитет, а со тоа и сè уште да се прават обиди за асимилација на македонската духовна и културна традиција.

По пропаста на Самуиловото словенско владетелство во 1018 година веќе изградената и стекната словенска цивилизација, како доминантна меѓу населението во Македонија, станала сериозна пречка за спокојното повратно владеење на Византија. Почнало масовно наметнување на антисловенско влијание преку воведувањето богослужење на византискогрчки јазик, се правеле обиди да се потиснува словенската писменост, масовно се уништувале старите словенски ракописни книги, се презела контролата врз раководењето со Охридската архиепископија, а уште во 1019 година со посебна повелба императорот Василиј II извршил извесна реорганизација на нејзината дијецеза. Во тој контекст напоменуваме дека то-

гаш се укинало постоењето на Брегалничката словенска епископија од дијецезата на Охридската архиепископија, којашто била обновена од страна на св. Климент Охридски и првовремено била предводена од Кирилومتодијевиот ученик Константин Презвитер. Антисловенскиот однос на новиот воен, политички и духовен византиски протекторат предизвикал силен револт и различни видови на отпор кај населението во Македонија, поради веќе цврстата воспоставена кирилومتодијевска и светиклиментовска традиција.

Сепак по првичните агресивни методи за враќање на претходно изгубениот политички и духовен протекторат Византија била принудена да изнаоѓа и да применува поблаги форми за наметнување на сопствената доминација на просторот на Македонија. Тоа било потребно за да се стекне лојалноста на политичката волја кај населението полесно да се интегрира во византиското општество, но и да се привлече христијанската паства кон источноправославниот централизам подреден на Вселенската патријаршија во Константинопол. Затоа се пристапило кон примена на компромисни решенија, при што не се променил автокефалниот независен статус на Самуиловата помесна Охридска патријаршија, туку само се симнало нивото на нејзиниот третман од патријаршија во архиепископија. Следствено со Охридската архиепископија продолжил да управува последниот словенски патријарх Јоан Дебарски поставен уште од периодот на Самуиловото владетелство, при што тој бил назначен и за прв византиски архиепископ - којшто веројатно веќе изразил согласност да ги застапува црковно-политичките интереси на Византија. Натаму сè до средината на XIII век духовната политичка агенда наложила да се составуваат хагиографски или химографски култно-легендарни состави за локалните словенски светители на византискогрчки јазик, чиешто содржини биле приспособувани на византиските црковнополитички интереси. На тој начин се спроведувал системот за мобилизација на македонската христијанска паства за да се придобие нивната духовна лојалност. Нашите истражувања покажаа дека во периодот меѓу втората половина на XI и средината на XIII век со ваквата мотивација биле приспособувани содржините на хагиографските состави посветени на светите Константин-Кирил и Методиј (познати во науката под

заедничкиот назив „Панонски легенди“), на св. Климент Охридски и на св. Наум Охридски.

Духовната идеолошка атмосфера во Македонија станала уште поконтраверзна откако во 1054 година политички и верски се предметило дефинитивното издвојување на двете христијански цркви - **Источната** (ортодоксна, односно православна) и **Западната** (римолатинска, односно католичка). Интересно е да се напомене дека при практичното и финално догматско и политичко издвојување на Источната и Западната христијанска црква директно учествувал првиот Византиец поставен за поглавар на Охридската архиепископија, извесниот архиепископ Лав (1037-1056). Со тоа архиепископот Лав дефинитивно политички ја подредил Охридската архиепископија кон страната на Источната Црква, која - почнувајќи од периодот на св. Климент Охридски и продолжувајќи во периодот на Самуиловото Царство, стоела на позицијата на општохристијанската екумена за балансирање на конфронтациите при источноправославните и апостолските римолатински односи.

За жал, шизмата меѓу двете христијански цркви од 1054 година натаму ископала длабока духовна и политичка провалија, која ништо позитивно не можела да ја исполни. Затоа и влијанието на богомилството како еретичко движење и учење настанато на територијата на Македонија уште од времето непосредно по смртта на светите Климент и Наум Охридски, почнало влијателно да ги проширува границите на натамошно продирање - при што сериозно ги загрозувало духовните процеси во Византија и во западнохристијанските средини. Тоа ја предизвикала причината да се покренат силни антибогомилски активности на прогони, уништувања на богомилската книжнина и се поттикнувало пишување на антибогомилски полемички состави - како што била *Беседата против богомилите* на Презвитер Козма. Нашите најнови истражувања докажаа дека тоа дело било напишано во актуелниот период на XI век и во Охридскиот книжевен центар, токму при актуелната антибогомилска византиска кампања за враќањето на сопствениот духовен протекторат. Не ја исклучуваме можноста првобитната текстуална редакција на овој полемички трактат дека бил пишуван на визан-

тискогрчки јазик (Види: Илија Велев, *Беседа против богомилите на Презвитер Козма*, Скопје 2011).

Натаму македонското население продолжило да ги негува импресиите за враќање на самостојното словенско Самуилово Царство, а преку најразлични форми ја истакнувало желбата да се отфрли византиската освојувачка власт. Пример за тоа се и двете македонски востанија на Петар Делјан во 1040/'41 година и на Ѓорѓи Војтех во 1072/'73 година. Сепак, треба да се истакне дека имало и провизантиски ориентирани македонски феудалци, кои не им се придружиле на востаниците и ги бранеле личните материјални интереси. Не треба да се исклучува и можноста дека веројатно тие имале и некакво чувство за припадност кон домородните (домацилните) македонски корени, кои полесно ги идентификувале со византискиот македонизам - отколку со заживеаниот словенски колективитет. Во секој случај, современите хроничари на тоа време запишале дека дури до крајот на 1073 година конечно бил „скротен“ народот во Македонија, кој продолжил да живее под освојувачкиот јарем на Византија.

Периодот од 1074 година па сè до згаснувањето на Првото византиско царство во 1204 година бил еден од најконтраверзните, којшто уште повеќе го нарушувал нејзиното спокојно владеење во Македонија. Навидум воспоставената политичка контрола врз раздивената анархија во Византија при стапувањето на власт на династијата на Комнините меѓу 1081 и 1185 година не ја ослободила Македонија од тешките последици на византиските војни, зашто повеќето од нив имале крвави последици на нејзиниот простор. Страдањата на македонското население станале уште понеподносливи во текот на четирите крстоносни војни од 1096, 1147, 1189 и 1195 година, зашто врз нивните животни судбини се проектирал крстопатот на нарушените религиозни односи меѓу црквите на Исток и на Запад од 1054 година натаму. Треба да се нагласи фактот дека при одвивањето на третата крстоносна војна се одважила нова востаничка надеж, дел од македонскиот простор да се одметне од византиската централна власт. Така, македонскиот феудалец Добромир Хрс се обидел да организира самостојно македонско владетелство со центри во Струмица и Просек. Дури во еден период византиски-

от владетел политички му ја признал воспоставената власт врз ослободените македонски територии, но Хрсовото владетелство конечно го изгубил политичкиот живот во 1201 година.

По пропаста на првото византиско царство во 1204 година почнале да се формираат месни владетелства од страна на наследниците на поранешните византиски благородници. Особено при формирањето на Епирското и Никејското деспотство и нивното воено пресметување со Латините и со Бугарите, дел од македонските феудалци изразиле поддршка при ослободувањето на македонските територии. Но други од нив стапиле во воен и политички сојуз со возобновеното Второ бугарско царство. Притоа, по смртта на бугарскиот владетел Калојан во 1207 година еден од тие македонски благородници севастократорот Стрез се одметнал со сопственото владетелство во дел од Македонија меѓу Просек, Охрид и Солун, па најпрво со српското воено сојузништво и подоцна самостојно се стремел кон осамостојување. Но тој станал жртва на издајнички заговор од страна на незадоволните болјари, при што и починал во 1214 година.

Со тоа од историската сцена исчезнале наредните сериозни можности на просторот на Македонија да се конституира самостоен владетелски конгломерат од каква и да е политичка природа. Всушност, токму кога Византија се нашла во својот прв залез при нејзиното политичко згаснување меѓу 1204 и 1261 година, Македонија не успеала да создаде своја држава - како што тоа успеале да го сторат Бугарите и Србите во нејзиното балканско опкружување. Едноставно недостасувало внатрешното политичко единство, а тоа влијаело македонските феудалци да ја бараат слободата преку помошта на секој нов завојувач. На тој начин Македонија само ги менувала своите завојувачи и сè повеќе ги зацврстувала туѓите воспоставувани протекторати, мотивирајќи го сопственото подаништво што водело кон нужно себеотуѓување и асимилирање на македонскиот самосвој организам. Односно, со тоа историската разрешница што следела при одвивањето на воените и на духовните процеси го изолирала политичкото чувство да се негува сопствен македонски државен и културен идентитет, а сè повеќе почнала да се поддржува идентификацијата со туѓи протекторати. Затоа и во на-

редните политички рекапитулации низ историјата Македонија се довела до апсурдната позиција - идентификувајќи се со Византија, од една страна, и сообразувајќи се со Јужните Словени, од друга страна, да води жестоки „самосвојни“ битки од кои крвавел македонскиот организам на себепрепознавањето.